

DRAUDIMO RINKA LIETUVOJE

KĘSTUTIS BAGDONAVIČIUS

Ilgą laiką Lietuvoje draudimo rinka nebuvo stebima. Viskas pasikeitė, kai prieš šešerius metus ėmė kurtis privačios draudimo įmonės, pradėjo investuoti kapitalą užsienio draudimo įmonės, o nuo praėjusių metų buvo panaikintas privalomojo draudimo monopolis ir priimtas naujas draudimo įstatymas. Lietuvos draudimo rinka per pastaruosius dvejus metus išaugo apie 45 proc., ir ši augimo tendencija išlieka pastovi.

Kas lėmė tokį draudimo rinkos posūkį? Ar tai nėra atsitiktinumas? Ar tai reiškia, kad Lietuvos draudimo rinka įžengė į pakilimo periodą? Pirmiausiai draudimo rinkos plėtrą nulėmė keletas aplinkybių: stabili šalies politinė padėtis – gana ramiai perduota valdžia per rinkimus, antra, gerėjantys makroekonominiai rodikliai – BVP didėjimas (išankstiniais duomenimis, apie 3,6 proc.), mažėjanti infliacija (13,1 proc.), didėjantis eksportas (eksporto didėjimo tempas viršija importo didėjimo tempą 3 proc.), didėjančios investicijos į svarbiausias ūkio šakas [4, p. 5], trečia, 1996 m. liepos mėn. priimtas ir rugpjūčio mėn. įsigaliojęs naujas draudimo įstatymas, kuris suteikia mokesčių lengvatų savanoriškojo draudimo sutartis sudarantiems fiziniams ar juridiniams asmenims – leidžia dalį draudimo lėšų skirti iš įmonių būtinųjų išlaidų, o fiziniams asmenims ar individualioms įmonėms draudimo laikotarpiu atskaičiuojamas mažesnis fizinių pajamų mokestis. Pagal šio įstatymo 58 straipsnio „Draudimo įmokų (premijų) apmokestinimas“ 5 punktą, įmonės, sumokėjusios negyvybės draudimo įmokas (premijas), [...] atitinkamu dydžiu mažina jų apmokestinamą pelną arba pajamas.

Tai lėmė ne tik visuomenės gerovės, bet ir socialinės struktūros bei gyvenimo sąlygų pokyčius. To išdava – išaugo ir draudimo produktų poreikis.

Po keleto draudimo įmonių bankrotų beprarandanti pasitikėjimą jomis visuomenė vis labiau draudimą vertina kaip optimalų rizikos valdymo

sprendimą. 1995 metais sudaryta 731 tūkst. sutarčių, o per 1997 metus – 1,21 milijono sutarčių [3, p. 14].

Didėjanti draudimo produktų paklausa prisideda ir prie ekonomikos stabilumo didinimo. Deja, draudimas neturi didelės įtakos ekonomikos augimui: jis sukuria tik apie 0,8 proc. BNP. Tuo tarpu Vakarų Europos valstybėse šis dydis 5–12 proc.

Darytina išvada, kad palyginti jauna Lietuvos draudimo rinka dar tik plėtojasi.

Dabar yra nauja draudimo rinkos formavimosi fazė: panaikintas rinkoje draudimo monopolis, priimtas naujas draudimo įstatymas, kuriami atsižvelgiant į Europos Sąjungos direktyvas privalomo draudimo įstatymai.

Šiame straipsnyje apžvelgiama Lietuvos draudimo rinka, jos struktūros problemos ir pagrindai, lemiantys jos plėtrą.

I. LIETUVOS DRAUDIMO RINKOS APŽVALGA

1. Draudimo rinkos dydis

Lietuvos draudimo rinkoje dominuoja *ne gyvybės* draudimas, kuris sudaro 71 proc. rinkos, 29 proc. rinkos sudaro *gyvybės* draudimas, o tai atitinkamai 130 mln. Lt ir 54 mln. Lt draudimo įmokų. Metinis draudimo rinkos augimas yra apie 17 proc. ir lenkia BNP didėjimą: 1995–1996 metais draudimo įmokų padidėjo apie 17 proc., kas sudarė 0,8 proc. BNP, o BNP per šį laikotarpį išaugo 3,6 proc. (išankstiniais duomenimis).

Kodėl Lietuvos draudimo rinkoje dominuoja *ne gyvybės* draudimas? Pirma, pagal Lietuvos Respublikos draudimo įstatymą, šiai draudimo šakai priklauso tokios draudimo grupės: turto, transporto priemonių draudimas, draudimas nuo nelaimingų atsitikimų, bendrosios civilinės atsakomybės draudimas.

Iš šių grupių surinktų draudimo įmokų (premijų) lyginamoji dalis draudimo rinkoje yra didžiausia. Darytina išvada: rinkoje egzistuojanti dides-

nė turto draudimo, transporto priemonių draudimo t. y. *ne gyvybės* draudimo, produktų paklausa rodo, kad rinkoje esantys pirkėjai labiau linkę rūpintis gresiančia rizika turtui, o ne jiems patiems!

Antra, 1995 metų pabaigoje įvykusi bankų krizė lėmė dar didesnę visuomenės nepasitikėjimą finansinėmis institucijomis, tarp jų ir gyvybės draudimo įmonėmis, nes jų draudimo produktai yra labai artimi bankų produktams.

Trečia, kai kurios *ne gyvybės* draudimo grupės, pavyzdžiui, bendrosios civilinės atsakomybės draudimas, yra privalomos, t. y. reglamentuotos įstatymų. Įvedami privalomo draudimo įstatymai, pavyzdžiui, transporto priemonių savininkų (valdytojų) civilinės atsakomybės draudimas, ateityje sąlygos *ne gyvybės* draudimo plėtotę.

Jaunai, besiformuojančiai draudimo rinkai būdinga didelė plėtros sparta. Tai pasakytina ir apie Lietuvos draudimo rinką. Palyginkime Lietuvos, Latvijos ir Estijos draudimo rinkas (draudimo įmokos JAV dol.) [3, p. 14]:

	1995 m.	1996 m.	Pokytis %
Lietuva	38 193 266	46 000 000	20,4
Latvija	57 625 684	73 187 884	27,0
Estija	33 334 596	64 104 992	92,3

Visai kitokia susiformavusios draudimo rinkos plėtros sparta: pavyzdžiui, Vakarų Europos šalių susiformavusios draudimo rinkos metinė plėtros sparta 3–8 proc.

Kitas dydis, rodantis draudimo rinkos potencialą, yra draudimo įmokos dydis, tenkantis vienam šalies gyventojui, t. y. kiek vienas šalies gyventojas išleidžia draudimo paslaugoms per metus. Vienam Estijos gyventojui 1996 metais teko 32,3 JAV dolerių draudimo įmokų, Latvijos – 23,7 JAV dolerių, Lietuvos – 10,3 JAV dolerių [3, p. 14]. Palyginti su Vakarų Europa, tai nedidelė suma, kuri išleidžiama draudimui: vienam šveicarui tenka apie 4000 JAV dolerių, vienam vokiečiui – 3500 JAV dolerių [7, p. 71].

Taigi draudimo rinkos potencialas yra nemažas, tačiau jį lemia pačios rinkos perkamosios galios ribotumas.

Kitas rodiklis, padedantis įvertinti šalies draudimo rinką, yra sudarytų draudimo sutarčių ir gyventojų skaičiaus santykis. Šis rodiklis didėja – 1995 metais buvo 20 proc., o 1996 metais 33 proc. Šį Lietuvos draudimo rinkos rodiklį būtų galima palyginti su 1988 metų Taivaniai lygiu (27,2%) [10, p. 55].

Sudarytų draudimo sutarčių skaičius, draudimo įmokos dydis, tenkantis vienam gyventojui, draudimo sutarčių ir gyventojų skaičiaus santykis bei draudimo sukurtas BNP rodo, kad jauna Lietuvos draudimo rinka turi aiškų didėjimo potencialą.

2. Draudimo rinkos struktūra

1996 metais Lietuvos draudimo rinkoje licenciją veikti turėjo trisdešimt šešios draudimo įmonės. Keturių iš jų draudimo veikla sustabdyta, o viena likviduojasi. Iš likusių draudimo įmonių keturios yra bendros su užsienio kapitalu draudimo įmonės, viena – užsienio kapitalo įmonės filialas Lietuvoje [5].

Taigi galima teigti, kad iš minėtų draudimo įmonių dvi yra *gyvybės draudimo įmonės*, o kitos – *ne gyvybės draudimo įmonės*. Deja, dar daugelis *ne gyvybės draudimo įmonių* pardavinėja ir gyvybės draudimo produktus. Naujas draudimo įstatymas griežtai reikalauja atskirti minėtas dvi draudimo rūšis. Tai privalu padaryti per vienus metus naujam draudimo įstatymui įsigaliojus.

Lietuvos dominuojančios ne gyvybės draudimo šakos AB „Lietuvos draudimas“ turi 44,20 proc. rinkos, UAB „DRAUDA“ – 9,7 proc., AB „Preventa“ – 8,7 proc., UAB „Vicura“ – 5,6 proc. Kadangi keturios didžiausios draudimo bendrovės kontroliuoja daugiau kaip 60 proc. rinkos, darytina išvada, kad ne gyvybės draudimo rinkos struktūra – oligopolinė, arba kad ši rinka yra *kompaktiška, ankšta, nelaidi oligopolija*.

Kas būdinga tokiai rinkos struktūrai? Esant tokiai oligopolijai, dalis rinkos lieka stabili, sunkus naujų draudimo įmonių ėjimas į šią rinką, pripažįstama tarpusavio draudimo įmonių priklausomybė, gaunamas ekonominis pelnas.

Gyvybės draudimo šakos AB „Lietuvos draudimas“ turi 93,90 proc. rinkos, UAB „Kauno draudimo kompanija“ – 3,9 proc. rinkos. Taigi AB „Lietuvos draudimas“ yra *dominuojanti firma*, nes jai tenkanti rinkos dalis sudaro daugiau nei 90 proc. Kas būdinga oligopolinės rinkos struktūrai, kai egzistuoja dominuojanti firma rinkoje? Visų pirma tai, kad nėra artimų konkurentų, sunkus naujų draudimo įmonių ėjimas į šią rinką, griežta kainų (draudimo įmokų, premijų) kontrolė, gaunamas ekonominis pelnas.

Bendros su užsienio kapitalu ir užsienio kapitalo draudimo įmonės

Šios draudimo įmonės turi 17,5 proc. ne gyvybės draudimo rinkos ir 4,1 proc. gyvybės draudimo rinkos. Jos tarsi meta iššūkį vietinėms draudimo įmonėms, kadangi siūlo įdomius ir patrauklius draudimo produktus, pavyzdžiui, kaupiamąjį ir rizikos gyvybės draudimą, pensinį draudimą – be išmokų mirties atveju ir netekus maitintojo, studijų draudimą. Šios draudimo įmonės turi profesionalių darbuotojų ir šiuolaikines kompiuterines sistemas.

Naujų užsienio kapitalo draudimo įmonių atėjimas 1997 metais į Lietuvos draudimo rinką lems naujus pokyčius: stipresnę konkurenciją, naujus draudimo produktus ir papildomas paslaugas, draudimo įmokų (premijų) mažėjimą. Tai leis po tam tikro laiko padaryti gilesnę šių draudimo įmonių rinkos analizę.

3. Draudimo produktai

Lietuvos draudimo rinkos produktų paletė pasižymi gausumu ir įvairumu. Išvardyti visų draudimo produktų neįmanoma. Teoriškai galima tik suskirstyti į šakas ir grupes. Ne gyvybės draudimo šakos dominuojančios draudimo grupės išlieka: turto draudimo grupė – 36 proc. draudimo įmokų, sveikatos (vykstančiųjų į užsienį sveikatos draudimas) – 19 proc., bendroji civilinė atsakomybė – 12 proc., transporto priemonių draudimas – 11,7 proc.

Trūkstant informacijos, sunku ką nors teigti apie gyvybės draudimo šakos grupes.

Lietuvos draudimo rinkos ypatybė yra ta, kad nėra bendrų draudimo taisyklių, kurių pagrindu yra sudaromos draudimo sutartys, t. y. parduodami draudimo produktai. Skirtingų draudimo bendrovių transporto priemonių draudimo „produktai“ skiriasi. Suprantama tai apsunkina pagrįstos ir vienodos statistikos vedimą. Tokia statistika yra būtina skaičiuojant minimalias ir pagrįstas draudimo įmokas (premijas). Kai tokia padėtis, vartotojams labai sunku, o praktiškai neįmanoma palyginti skirtingų draudimo įmonių draudimo produktų. Vartotojų apsisprendimą pirkti draudimo produktą vienoje ar kitoje draudimo įmonėje lemia ne produkto kokybė, o kaina.

Pagal naują draudimo įstatymą, Draudimo priežiūros tarnyba prie Finansų ministerijos gali nustatyti bendrąsias draudimo rūšies taisykles. Tuomet atsirastų galimybė suvienodinti draudimo produktus ir juos palyginti, o gal net nustatyti ir minimalias draudimo įmokas.

4. Investicijų valdymas

Lietuvoje pagal naujo draudimo įstatymo 54 straipsnį draudimo bendrovei leidžiama investuoti *įstatinio kapitalo lėšas* tik į [2]:

- valstybės ir savivaldos institucijų obligacijas – ne daugiau kaip 50 proc.;
- nekilnojamąjį turtą – ne daugiau kaip 40 proc., bet į vieną objektą ne daugiau kaip 20 proc. įstatinio kapitalo;
- terminuotus indėlius bankuose – ne daugiau kaip 40 proc., bet į vieną banką ne daugiau kaip 10 proc. įstatinio kapitalo.

Įstatinio kapitalo lėšos gali būti investuotos užsienio šalyse į nurodytus objektus tik gavus Draudimo priežiūros tarnybos valdybos leidimą.

Lietuvos draudimo bendrovės, kurios formuoja *techninius atidėjimus*, taip pat turi teisę juos investuoti. Pagrindinis investavimo principas: investuoti patikimai ir saugiai.

Draudimo bendrovei leidžiama investuoti *techninių atidėjimų lėšas* tik į:

- valstybės ir savivaldos institucijų obligacijas,
- hipotekines paskolas,
- nekilnojamąjį turtą,

- kotiruojamas Vertybinių popierių biržoje akcijas,
- nekotiruojamas Vertybinių popierių biržoje akcijas tik gavus DPT leidimą,
- terminuotus indėlius bankuose.

Techninių atidėjimų lėšos gali būti investuotos užsienio šalyse į nurodytus objektus tik gavus Draudimo priežiūros tarnybos valdybos leidimą.

Draudimo priežiūros tarnyba turi teisę neduoti leidimo arba riboti tokias investicijas, kurios gali pakenkti draudimo bendrovės finansiniam stabilumui.

Kaip matome, yra tiksliai nusakyta, kur Lietuvos draudimo bendrovės gali investuoti *įstatinio kapitalo lėšas* ir *techninių atidėjimų lėšas*. Kur ir kiek investuoja Lietuvos draudimo bendrovės, paaiškės po vieno metų, kai draudimo bendrovės pateiks savo metines pelno ir nuostolių ataskaitas, balansus.

5. Pelningumas

Per tris 1995 metų ketvirčius draudimo bendrovės išmokėjo 36,38 mln. litų, surinko 108,89 mln. litų; per tris 1996 metų ketvirčius išmokėjo 51,62 mln. litų, surinko 130,06 mln. litų. Kaip matome, per tą patį lyginamąjį laikotarpį draudimo išmokos padidėjo 41,89 proc., draudimo įmokos – tik 19,44 proc.

II. IŠVADOS

1. Sudarytų draudimo sutarčių skaičius, draudimo įmokos dydis, tenkantis vienam gyventojui, draudimo sutarčių ir gyventojų skaičiaus santykis bei draudimo sukurtas BNP rodo, kad jauna Lietuvos draudimo rinka turi aiškų didėjimo potencialą.

2. Lietuvos ne gyvybės draudimo rinkos struktūra – oligopolinė arba ši rinka yra *kompaktiška, nelaidi oligopolija*.

3. Lietuvos gyvybės draudimo rinkoje veikia *dominuojanti firma*, nes jai tenkanti rinkos dalis sudaro daugiau nei 90 proc.

4. Svarbiausios ne gyvybės draudimo šakos draudimo grupės yra turto draudimas, sveikatos (vykstančiųjų į užsienį) draudimas, bendrosios civilinės atsakomybės draudimas, transporto priemonių draudimas.

5. Draudimo išmokų apimtis vertine išraiška didėja greičiau nei draudimo įmokų apimtis. Tai gali sąlygoti draudimo įmokų (premijų) didėjimą ateityje.

6. Draudimo bendrovių *įstatinio kapitalo lėšų* ir *techninių atidėjimų lėšų* investicijų apimtis ir sritys yra griežtai reglamentuotos. Pagrindinis investavimo principas – investuoti patikimai ir saugiai.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas, 1996 m. liepos 10 d. Nr. I-1456.
2. Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymas 1997 m. sausio 13 d. Nr. 2.
3. Verslo žinios. 1996. Vas. 7 d. Nr. 11.
4. Verslo žinios. 1996. Vas. 15 d. Nr. 15.
5. DPT 1996 m. statistiniai duomenys.
6. Insurance yearbook 1994. – Tallinn, Estijos DPT.
7. Zahlenspiegel der Versicherungswirtschaft 1995. GDV, Verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe, 1995.
8. Dieter Farny. Versicherungsbetriebslehre. VVW Karlsruhe, 1994.
9. Dr. jur. Peter Koch. Versicherungslehre I und II VVW Karlsruhe, 1992. Aachen.
10. Versicherungswirtschaftsbeft 1/1993, Karlsruhe 1993, Karlsruhe.

VERSICHERUNGSWIRTSCHAFT IN LITAUEN

Zusammenfassung

Der Versicherungsmarkt in Litauen war lange Zeit wenig beachtet. Das änderte sich, als vor sechs Jahren die private Versicherungsunternehmen zugelassen wurden, als vor einem Jahr das Monopol der staatlichen Versicherungsanstalt zu

Ende gekommen ist und das neue Versicherungsgesetz in Kraft getreten hat. Mit dem Inkrafttreten des neuen Versicherungsgesetzes werden die Versicherungsprämien als die Kosten des Unternehmens betrachtet.

Der litauische Versicherungsmarkt hat binnen zwei letzten Jahren um etwa 45% gewachsen, und dieser Trend hält ungebrochen an.

Litauens Wirtschaft hat in den vergangenen Jahren die makroökonomische „Daten“ verbessert: die sinkende Inflation, das steigende BSP, das steigende Export. Dieser Fortschritt hat nicht nur Wohlstand mit sich gebracht, sondern auch zu einer komplexeren Sozialstruktur und veränderten Lebensbedingungen geführt. Aufgrund dessen ist die Nachfrage nach Versicherungsleistungen ebenfalls gewachsen.

Der litauische Versicherungsmarkt wird vom Sachversicherungsgeschäft dominiert, das ca. zwei Drittel des Marktes ausmacht gegenüber einem Drittel für das Lebensversicherungsgeschäft, wie sich aus dem Prämienaufkommen von 130 mln. Litas gegenüber 54 mln. Litas ergibt.

Die jährliche Wachstumsrate des Versicherungsmarktes (17%) übersteigt das Gesamtwirtschaftswachstum (ca. 3,6%). Allerdings ist zu betonen, daß der litauische Versicherungsmarkt befindet sich noch in der Aufbauphase. Das begründet auch die Versicherungsdichte (ca. 10,3 USD), die Versicherungsdurchdringung (ca. 0,8%) das Verhältnis von Versicherungsverträgen zur Bevölkerung (24,3%), das steigende Trend der Prämienaufkommen (30,9%).

Die Struktur der Sachversicherungsmarktes ist stark oligopolisch. Über 60% des Versicherungsgeschäftes wird von vier Versicherungsunternehmen abgewickelt.

Die Struktur der Lebensversicherungsmarktes ist wesentlich oligopolischer. Über 90% des Versicherungsgeschäftes wird von der ehemaligen staatlichen Versicherungsanstalt abgewickelt.

Die technische Profitabilität des Versicherungsmarktes in Litauen hat das langsam sinkende Trend.